

Aan het bestuur van de historische vereniging Numaga
t.a.v. prof.dr. J.H.T. Joosten
Mesdagstraat 18
6521 MP Nijmegen

Nijmegen, 23 juli 2014

JURYRAPPORT NUMAGA-PENNING 2014

Ter gelegenheid van haar 12^e lustrum reikt de Vereniging Numaga thans voor de vijfde maal een prijs uit, bestaande uit een zilveren legpenning met bijbehorende oorkonde. Deze is bestemd voor een persoon, een groep van personen of een instelling die in de afgelopen vijf jaren – het gaat om de jaren 2009 t/m 2013 – een bijzondere prestatie heeft geleverd op het gebied van ofwel de bevordering van de kennis van het verleden van Nijmegen en omstreken en/ofwel van het behoud van het Nijmeegse culturele erfgoed.

Het bestuur van Numaga heeft hiertoe een jury ingesteld. Ter voorbereiding van het werk van de jury heeft het bestuur zoals gebruikelijk een inventarisatie van in aanmerking te nemen personen en organisaties opgesteld waaraan de jury voor het doen van haar keuze gebonden is.

De jury, bestaande uit voorzitter Ton van de Sande, voorheen bijzonder hoogleraar aan de Universiteit Leiden en universitair hoofddocent aan de Radboud Universiteit, Dolly Verhoeven, bijzonder hoogleraar Geschiedenis van Nijmegen met nadruk op de publieksgerichte aspecten, en Henk Termeer, van 2004 tot 2012 bestuurssecretaris van Numaga, motiveert haar keuze als volgt.

De groei van het aantal publicaties en erfgoedprojecten heeft zich ook in de jaren 2009-2013 weer versneld doorgezet. De lokale geschiedenis en de lokale geschiedbeoefening leven meer dan ooit tevoren, zowel voor de Nijmegenaren als voor het stadsbestuur. Een uitputtende opsomming van alle historische publicaties, projecten, tentoonstellingen, websites, databases en andere meer belevingsgerichte activiteiten, zoals festivals, rondleidingen, *battle tours*, is nagenoeg onhaalbaar en loopt in de honderden. Als gevolg van de diverse vormen van digitalisering (websites en op afstand te doorzoeken databases) is zowel het aanbod als de toegankelijkheid van historische informatie weer verder toegenomen.

De voor de jury beschikbare inventarisatie van het bestuur van Numaga vermeldt acht kandidaten, vijf personen en drie organisaties, die zich alle in de recente jaren bijzonder onderscheiden hebben, bijvoorbeeld door hun grote of speciale toevoeging aan bestaande kennis op basis van archeologie, bronnenonderzoek of *oral history*, door hun vernieuwend karakter, door hun bijzondere omvang of door hun aanzienlijke uitstraling in de stad en daarbuiten. Bij het vormen van haar oordeel achtte de jury – met alle respect voor het werk van professionals op het gebied van Nijmeegse geschiedenis en erfgoed – de mate van persoonlijke inzet en met name ook het vrijwilligerschap voor het toekennen van de Numaga-penning van grote betekenis.

Buiten mededinging staat – zo blijkt de jury - het Regionaal Archief Nijmegen. Toch heeft deze gemeentelijke organisatie ook de afgelopen jaren weer een centrale en ondersteunende rol gespeeld bij bijna alle hierna te noemen projecten. De steeds weer geactualiseerde RAN-website biedt een goede weerspiegeling van het groeiende aantal

activiteiten, initiatieven en online te raadplegen bronnen. De groeiende rijkdom aan informatie in het toenemende aantal rubrieken van de Historische @tlas Nijmegen vormt daarbij een van de kroonjuwelen.

Overgaande tot haar eigenlijke rapport vermeldt de jury op de eerste plaats met veel waardering wederom het vrijwilligerswerk van de socioloog en 'stadscriticus' drs. **Rob Essers** (1952). Hij is de man die geheel vrijwillig en namens ons allen, en dus ook Numaga, de oude en nieuwe straatbenamingen van deze stad scherp in het oog houdt. Zijn sedert 2005 op internet gepubliceerde lijst van de Nijmeegse straten documenteert verder zowel de desbetreffende raadsbesluiten sinds 1880 als de achtergronden van die benamingen. Een dergelijk gewetensvol stadsgeheugen verdient het om waardering te krijgen waar het de overheid wijst op fouten, inconsistenties of vragen, ook al overtreft het aantal kanttekeningen de capaciteit van de betreffende dienst.

Een tweede zeer verdienstelijke persoon voor geschiedenis, geschiedbeoefening en cultuurbehoud van Nijmegen is al tientallen jaren dr. **Gerard Lemmens**. Hij publiceerde als professioneel kunsthistoricus een lange lijst artikelen over de (kunst)geschiedenis van Nijmegen en omgeving, was 25 jaar lid van de redactie van het tijdschrift nu Jaarboek Numaga, vele jaren Numaga-bestuurslid en bovendien realisator van Museum Het Valkhof in zijn oprichtingsfase.

Een derde zeer verdienstelijke persoon voor de historie van Nijmegen en omgeving is dr. **Joost Rosendaal**. Als professioneel historicus is hij de auteur van diverse boeken en artikelen over de moderne en de nieuwste Nijmeegse geschiedenis, in 2009 nog het veelbesproken *Nijmegen '44. Verwoesting, verdriet en verwerking* (Nijmegen 2009, in 2014 verschenen in Engelse vertaling onder de titel *The Destruction of Nijmegen, 1944*) en daarnaast actief als voorzitter van de Stichting *Nijmegen Blijft in Beeld* en van de Stichting *In Paradisum*.

Een vierde zeer verdienstelijke kandidaat voor de Numaga-penning is drs. **Gerard Alofs**, initiatiefnemer en sedert de oprichting in 1995 als directeur van Museum De Stratemakerstoren in loondienst van de Stichting Stratemakerstoren. Het betreft hier een klein museum in een herontdekt historisch gebouw (Stratemakerstoren, sinds kort ook Bastei genoemd) op een beeldbepalende plek aan de Waalkade. Van dat kleine en zeer actieve museum is Gerard Alofs sinds de oprichting de bezieler en de ziel geweest. Hij heeft zich allereerst ingezet voor het behoud van dat markante maar kwetsbare gebouw. Vervolgens heeft hij met inzet van meest zelfverworven middelen en van talrijke vrijwilligers, dus zonder structurele gemeentelijke subsidies sinds 2008 het museum in bedrijf gehouden en niet minder dan elf tentoonstellingen over Nijmeegse onderwerpen uit diverse eeuwen gerealiseerd. De tentoonstellingsthema's sluiten vaak aan bij actuele herdenkingen, gaan geregeld vergezeld van lezingen, nieuwe publicaties en educatieve activiteiten en dragen juist door hun kleinschalige karakter op beslissende wijze bij aan de diversiteit van het museumaanbod in Nijmegen.¹ N.B. onlangs is de Stichting Stratemakerstoren gefuseerd met

¹ 5 september - 16 november 2008: "**Nijmegen Front en Vrij**" vertelt het verhaal van de Waaloversteek, de bevrijding van Nijmegen in september 1944 en het daaropvolgende Rijnlandoffensief. 28 november 2008 - 31 mei 2009: **De Verlichting van Nijmegen**; de geschiedenis van het kunstlicht. De aanleiding is dat honderd jaar geleden de eerste gemeentelijke elektriciteitscentrale in bedrijf ging in de Waalstad. 10 oktober 2009 - 3 januari 2010: **Met Katharina op reis**. Unieke tentoonstelling over 15^e-eeuwse hertogin van Gelre. 26 maart - 26 juni 2010: **Bidden, spelen en studeren**. Tussen 1920 en 1970 werden tienduizenden jongens en meisjes op katholieke gymnasia en kleinseminaries opgeleid tot een intellectuele elite die een katholiek stempel moest drukken op het multiconfessionele Nederland. 15 oktober 2010 - 5 juni 2011: **Met de tram. De elektrische tram in Nijmegen**. 16 juni - 18 september 2011: **75 Jaar Waalbrug**. De verjaardag van een van de

het Natuurmuseum Nijmegen om na een ambitieuze verbouwing zowel het cultuurhistorische als het natuurhistorische verhaal van Nijmegen te kunnen gaan vertellen.

Een vijfde kandidaat die zich in de afgelopen jaren op geheel eigen wijze verdienstelijk heeft gemaakt voor de geschiedenis van Nijmegen is auteur en jazzmusicus **Peter Daanen**. Peter Daanen heeft juist in de periode 2008-2014 in eigen beheer acht historische romans gepubliceerd. Die hebben allemaal te maken met de geschiedenis van Nijmegen en beslaan samen een fors deel van de Nijmeegse geschiedenis.² De impact van al die verhalen over de Nijmeegse geschiedenis is vermoedelijk erg groot, zowel onder Nijmeegse lezers als daarbuiten. Juist door hun vorm (eenvoudige maar spannende verhalen) spreken ze immers vooral jongeren aan en de talrijke liefhebbers van een goed verteld historisch verhaal.

Er ontstaan de laatste jaren steeds meer organisaties en groepen die zich verdienstelijk maken voor de Nijmeegse geschiedenis. Dat verschijnsel hangt o.a. samen met de groei van het vrijwilligerswerk, met name ook onder steeds langer fitte ouderen en gepensioneerden. De lokale geschiedenis blijkt zo van toenemend maatschappelijk belang, zowel als een middel tot zinvolle tijdsbesteding voor ouderen, alsook omdat hierdoor veel historische bronnen beschreven en ontsloten worden en bovendien online beschikbaar komen. Ook de lokale geschiedenis en geschiedbeoefening behaalt door deze extra inzet veel winst, die vanwege haar infrastructurele karakter ook voor de toekomst van de stadsgeschiedenis veel belooft.

Dat blijkt bijvoorbeeld uit het werk van de **Stevenskring**, een groep van circa tachtig met name oudere vrijwilligers die zich inzetten voor de Sint Stevenskerk. Dat wil zeggen ze zetten zich in voor het openstellen van dat voor Nijmegen zo belangrijke kerkgebouw, voor het ontvangen en rondleiden van bezoekers en toeristen en bieden assistentie en ondersteuning bij bijzondere gebeurtenissen in dat historische gebouw. Het lijkt nu nauwelijks voorstelbaar, maar tot in 1994 de Stevenskring werd opgericht, was de Stevenskerk behalve op zondag niet of nauwelijks toegankelijk voor geïnteresseerde bezoekers. Dat is nu gelukkig heel anders. Zo ontvingen de deskundige gastvrouwen en

bekendste iconen van onze stad werd gevierd met een fotowedstrijd en -expositie voor amateurs en professionele fotografen. 30 september 2011 - 26 februari 2012 (*verlengd t/m 20 mei*): **Een devote brug naar barmhartigheid. Nijmegen en zijn broederschappen**. Over religieus geïnspireerde liefdadigheidsinstellingen die in de Middeleeuwen ontstonden en waar er nog steeds een van bestaat. 7 juni - 31 december 2012 (*verlengd t/m 12 mei 2013*): **De Kaaisjouters. Een hard leven aan de Waal**. Frank Antonie van Alphen verdiepte zich in de geschiedenis van de mannen die de vrachtschepen aan de Waal losten. Dat resulteerde in een boek en een tentoonstelling. 9 augustus-10 november 2013: **Vissen in de Waal**; vertelde de geschiedenis van de beroepsvisserij bij Nijmegen, een bedrijfstak die ooit bloeide, maar in de vorige eeuw verdwenen is. vanaf december 2013: **De Oversteek**: over de nieuwe stadsbrug en de voorgeschiedenis van het oversteken van de Waal bij Nijmegen. -vanaf maart 2014: **Keizer Karel de Grote**.

² Jehan. De slag bij Niftrik (2008, heruitgave 2012) over Nijmegen en contreien in de 14e eeuw; Jehan. Het laatste Dal (2009, heruitgave 2012) over nasleep Slag bij Niftrik; speelt in Noord-Italië rond 1400 en het Westers Schisma; De dood van Jehan (2010) over de revanche op de Slag bij Niftrik door de Franse koning en de 100-jarige oorlog; De bedreigde Vrede van Nijmegen (2010) over de achtergronden van de Vrede van Nijmegen (1678-1679); Jehan. Het lazuriet van de Gebroeders van Limburg (2012) over de Gebroeders van Limburg en de schildersfamilie Maelwael rond 1416; De Nijmeegse Anjermeord (2012) over een staatsgeheim inzake het koningshuis, 1880-2010; De laatste stomme zondaar (2013) over de vervolging van homoseksuelen in Nijmegen (rond 1730); Het zwarte koor (2013) over de oorlogsgeschiedenis van Nijmegen en met name het bombardement van 22 februari 1944 en (gepland) De Archimedesstraal (over Romeinse tijd n.a.v. opgraving in het Waterkwartier).

gastheren van de Stevenskring in 2012 ruim 70.000 bezoekers op alle weekdays in de Stevenskerk. Verder zijn er door hun inzet het hele jaar door nieuwe activiteiten mogelijk geworden: de zaterdagmiddagvieringen, de orgelconcerten, de kamermuziekserie, de Titus Brandsma-lezingen en de speciale kerstuitvoeringen, allemaal activiteiten die het maatschappelijke en culturele leven in Nijmegen direct verrijken en waarop we dus erg zuinig moeten zijn.

Een ander goed voorbeeld van vrijwilligerswerk wordt gevormd door de **vrijwilligers van het Regionaal Archief Nijmegen**. Dat zijn er momenteel ongeveer vijftig en ze werken aan allerlei projecten. Enkele daarvan zijn groepsworkshops en lopen al enige jaren zoals het Gorissenproject (perceelsgeschiedenis van de binnenstad) en de daaruit voortgekomen Historische Atlas Nijmegen (zie: <http://kaart.nijmegen.nl/historie/>). In de recentelijk vernieuwde vorm biedt de online beschikbare H@N een scala aan digitale kaarten uit allerlei perioden van de stadsgeschiedenis die bovendien interactief te bedienen en te combineren zijn. Ook het digitaal beschrijven, ontsluiten en online beschikbaar maken van de collecties affiches, bidprentjes, foto's, glasnegatieven en films vormen evenzovele voor de lokale geschiedbeoefening uitermate nuttige projecten die een lange adem vergen. Weer andere groepen werken aan het digitaal beschikbaar maken van gegevens uit het Oud-Rechterlijk Archief Nijmegen (ORAN) en van notarisindexen en notarisarchieven; daarbij gaat het met name om testamenten en andere juridische akten. Bij de door individuen uitgevoerde projecten gaat het veelal om het digitaal beschikbaar maken van belangrijke kleinere bronnen, zoals dagboeken.

Een andere ook al wat langer actieve groep van ongeveer zestig vrijwilligers werkt samen in de Stichting *In Paradisum*. Zij hebben sinds de oprichting van die stichting in 1994 (en ook daarvoor in enkele andere in *In Paradisum* verenigde eerdere groepen) een groot databestand opgebouwd. Daarin staan de belangrijkste gegevens verzameld over de grafmonumenten en de overleden personen die begraven zijn op R.K. begraafplaats aan de Daalseweg (1885-heden). Daarbij gaat het in totaal om circa 25.000 personen onder wie vele bekende uit de Nijmeegse geschiedenis en ook veel doden uit de Tweede Wereldoorlog. Via de website van de stichting (<http://www.stichtinginparadisum.nl/zoeken/>) zijn deze gegevens op achternaam, grafnummer of grafvak online te doorzoeken. Sinds het afronden van de inventarisatie van die begraafplaats aan de Daalseweg heeft deze stichting sinds enige jaren haar ontsluitingsactiviteiten verbreed tot enkele andere historische Nijmeegse begraafplaatsen, te weten de algemene begraafplaats aan de Stenenkruisstraat (1811-1905) en de algemene begraafplaats bij het witte kerkje van Neerbosch (circa 15e eeuw – 1890). Daarnaast is de stichting actief bij de jaarlijkse herdenking van het bombardement van 22 februari 1944, verzorgt ze geregeld rondleidingen op genoemde begraafplaatsen en geeft ze enkele malen per jaar het blad *In Paradisum, bulletin voor behoud van monumentale Nijmeegse begraafplaatsen* uit.

Eindafweging der kandidaten

Van de hier genoemde zeer verdienstelijke **personen** voor de geschiedenis en de geschiedbeoefening van Nijmegen, te weten Rob Essers, Gerard Lemmens, Joost Rosendaal, Gerard Alofs en Peter Daanen heeft de jury er uiteindelijk één voor een Numaga-penning uitverkozen. Dat heeft zij vooral gedaan vanwege diens buitengewoon grote persoonlijke inzet voor het behoud van het monument de Stratemakerstoren en voor het daarin gevestigde museum - ook gezien zijn bescheiden salariëring - gedurende vele jaren en met

name ook in de onderzochte periode 2009-2013 en zijn grote betekenis voor het historische museumaanbod in Nijmegen. De jury draagt om die redenen Gerard Alofs voor aan het Numagabestuur voor de toekenning van een Numaga-penning 2014.

In het bijzondere geval van Gerard Lemmens constateert de jury dat zijn vele en belangrijke activiteiten dateren van voor zijn afscheid van de vereniging Numaga in 1994 en de jaren onmiddellijk daarna en dus niet uit de periode 2009-2013. De jury geeft het bestuur daarom in overweging om Gerard Lemmens met spoed anders te belonen, bijvoorbeeld met een ere-lidmaatschap.

De jury realiseert zich in het geval van auteur Peter Daanen, dat zijn acht historische romans over de geschiedenis van Nijmegen niet geheel foutloos zijn en qua vormgeving nog te wensen overlaten, maar ze constateert ook dat er uit zijn verhalen een authentieke historische motivatie spreekt, dat er sprake is van een stijgende kwaliteit in de achtereenvolgende uitgaven en dat zijn verhalen op een laagdrempelige wijze een nieuw, vaak jong publiek weet te interesseren voor de geschiedenis van Nijmegen en omgeving. Daarom stelt de jury aan het Numagabestuur voor om auteur Peter Daanen te belonen en aan te moedigen door middel van een eervolle vermelding.

Van de hier genoemde zeer verdienstelijke **organisaties en groepen** voor de geschiedenis en de geschiedbeoefening van Nijmegen, te weten de vrijwilligers van de Stevenskring, de vrijwilligers van het Regionaal Archief Nijmegen en de vrijwilligers van de Stichting In Paradisum heeft de jury er uiteindelijk één uitverkozen. Dat heeft zij niet gedaan op basis van de grote persoonlijke inzet en het vrijwillige karakter daarvan gedurende vele jaren en met name ook in de onderzochte periode 2009-2013, want die zijn voor alle drie in hoge mate kenmerkend. In deze categorie heeft vooral het belang van het vrijwilligerswerk voor de geschiedenis van Nijmegen en de geschiedbeoefening van haar stadsgeschiedenis en de pioniersrol de doorslag gegeven. De ontsluiting en het online beschikbaar stellen van de grafgegevens van vele duizenden Nijmegenaren is van cruciaal belang voor de beoefening van diverse vormen van stadsgeschiedenis. Bovendien is het vroege voorbeeld van *In Paradisum* belangrijk geweest voor latere projecten om historische data te digitaliseren en online beschikbaar te stellen. De jury draagt om die twee redenen de Stichting *In Paradisum* voor aan het Numagabestuur voor de toekenning van een Numaga-penning 2014.

Mede namens de juryleden Dolly Verhoeven en Henk Termeer,

Ton van de Sande, voorzitter